

**TIJORAT BANKLARIDA BANK KAFOLATLARI HISOBINI
TAKOMILLASHTIRISH**

**СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ БАНКОВСКОГО ГАРАНТИЙНОГО
СЧЕТА В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ**

**IMPROVING THE ACCOUNTING OF BANK GUARANTEES IN
COMMERCIAL BANKS**

Xayitaliyev Dilshod Nurillo o'g'li

Bank-moliya akademiyasi

Magistratura talabasi

dilshodxayitaliyev6@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola tijorat banklarida bank kafolatlari hisobini takomillashtirish masalalarini ko'rib chiqadi. Tadqiqot bank kafolatlari hisobining mavjud amaliyotini o'rganish, muammolarni aniqlash va takomillashtirish yo'nalishlarini ishlab chiqishga qaratilgan. Tadqiqot usullari sifatida adabiyotlar tahlili, statistik ma'lumotlar tahlili va tijorat banklari mutaxassislari bilan intervyular o'tkazish qo'llanildi. Olingan natijalar asosida bank kafolatlari hisobini takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqildi, jumladan, risk-menejment tizimini takomillashtirish, me'yoriy-huquqiy bazani yanada rivojlantirish va xalqaro tajribani o'zlashtirish.

Kalit so'zlar: tijorat banklari, bank kafolatlari, risk-menejment, moliyaviy barqarorlik, kreditlash

Аннотация: В данной статье рассматриваются вопросы совершенствования банковского гарантийного счета в коммерческих банках. Исследование направлено на изучение существующей практики банковского гарантийного учета, выявление проблем и разработку направлений для улучшения. В качестве методов исследования использовались анализ литературы, статистический анализ данных, проведение интервью со специалистами коммерческих банков. На основе полученных результатов разработаны предложения по совершенствованию учета банковских гарантий,

в том числе по совершенствованию системы риск-менеджмента, дальнейшему развитию нормативно-правовой базы, освоению международного опыта.

Ключевые слова: коммерческие банки, банковские гарантии, управление рисками, финансовая стабильность, кредитование

Abstract: This article deals with the issues of improving the accounting of bank guarantees in commercial banks. The research is aimed at studying the existing practice of bank guarantee accounts, identifying problems and developing areas of improvement. Literature analysis, statistical data analysis and interviews with commercial banking professionals were used as research methods. Based on the results obtained, proposals for improving the accounting of bank guarantees were developed, including improving the risk management system, further development of the regulatory framework and mastering international experience.

Keywords: commercial banks, bank guarantees, risk management, financial stability, lending

KIRISH

Tijorat banklarining faoliyatida bank kafolatlari muhim o‘rin tutadi. Kafolatlar banklarning mijozlarga ko‘rsatadigan xizmatlaridan biri bo‘lib, u orqali bank o‘z mijozni majburiyatlarining bajarilishini ta‘minlaydi [1, b.25]. Bank kafolatlari savdo, pudrat ishlari, loyihalarni moliyalashtirish kabi sohalarda keng qo‘llaniladi.

Shu bilan birga, bank kafolatlari banklarning kredit risklarini keltirib chiqaradi, chunki kafolatlar berilganda bank tomonidan kreditlash amalga oshirilmaydi va kafolat bo‘yicha to‘lovga yo‘naltirilgan mablag‘lar qaytarilmasligi mumkin [2]. Shuning uchun bank kafolatlari hisobini takomillashtirish, ularning hisobini yuritish va risklar monitoringini olib borish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

USULLAR VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Tadqiqotni olib borish jarayonida adabiyotlar tahlili, statistik ma‘lumotlar tahlili va tijorat banklari mutaxassislari bilan intervyular o‘tkazish usullaridan foydalanildi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatdiki, bank kafolatlari bo‘yicha tadqiqotlar asosan ularning iqtisodiyotdagi o‘rni [1], risklar tahlili [2] va buxgalteriya hisobi masalalariga [3] bag‘ishlangan. Lekin ularning ko‘pchiligida

bank kafolatlari hisobini takomillashtirish masalalariga yetarlicha e'tibor qaratilmagan.

Statistik tahlillar shuni ko'rsatdiki, so'nggi yillarda O'zbekiston tijorat banklari tomonidan berilgan kafolatlar hajmi o'sib bormoqda. 2020 yilda tijorat banklari tomonidan 12,5 trln. so'm miqdorida kafolatlar berilgan bo'lsa, 2021 yilda bu ko'rsatkich 17,8 trln. so'mga yetdi [4]. Shuningdek, kafolatlar bo'yicha risklar ham ortib bormoqda.

Tijorat banklari mutaxassislari bilan o'tkazilgan intervyular natijalariga ko'ra, bank kafolatlari hisobida quyidagi muammolar mavjud:

- Kafolatlar bo'yicha risklar to'g'ri baholanmayapti;
- Kafolatlar monitoringi samarali olib borilmayapti;
- Kafolatlar bo'yicha zaxiralar yetarli emas;
- Kafolatlar bo'yicha daromadlar va xarajatlar alohida hisoblanmayapti.

NATIJARLAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, bank kafolatlari hisobini takomillashtirish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur:

Risk-menejment tizimini takomillashtirish. Bank kafolatlari bo'yicha risklar samarali boshqaruvi uchun risk-menejment tizimini takomillashtirish talab etiladi. Buning uchun:

- ✓ Kafolatlar bo'yicha risklarni baholash usullarini takomillashtirish;
- ✓ Kafolatlar limitlarini belgilash tizimini yanada rivojlantirish;
- ✓ Riskli kafolatlar monitoringini kuchaytirish lozim.

Me'yoriy-huquqiy bazani yanada rivojlantirish. Bank kafolatlari hisobini tartibga soluvchi me'yoriy-huquqiy hujjatlarni yanada takomillashtirish talab etiladi.

Xalqaro tajribani o'zlashtirish. Bank kafolatlari hisobini takomillashtirishda xorijiy mamlakatlar, xususan rivojlangan davlatlar tajribasini o'rganish va o'zlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

TAHLIL VA MUHOKAMA

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, hozirgacha bank kafolatlari hisobi masalasiga yetarli darajada e'tibor qaratilmagan. Banklarda kafolatlar hisobi ko'pincha kredit va boshqa operatsiyalar hisobi bilan birgalikda yuritilgan [3, b.112]. Bu esa kafolatlar bo'yicha aniq ma'lumotlar olish va ularning samaradorligini baholashni qiyinlashtiradi.

Shu bilan birga, kafolatlar hisobini alohida yuritish, ularni tahlil qilish va monitoring qilish uchun kafolatlarning yagona ma'lumotlar bazasini yaratish maqsadga muvofiq [5]. Bu orqali riskli kafolatlarni o'z vaqtida aniqlash va tegishli choralarni ko'rish imkoniyati paydo bo'ladi.

Tadqiqotda taklif etilayotgan chora-tadbirlar bank kafolatlari hisobini yanada rivojlantirish va takomillashtirishga xizmat qiladi. Risk-menejment tizimini kuchaytirish kafolatlar bo'yicha yo'qotishlarni kamaytirish imkonini bersa, me'yoriy-huquqiy bazani takomillashtirish kafolatlar hisobining shaffofligini oshiradi. Xorijiy tajribadan samarali foydalanish esa banklarga kafolatlar bozorida raqobatbardosh bo'lish imkonini beradi.

Bank kafolatlari hisobini takomillashtirishda zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Blokcheyn texnologiyasi kabi innovatsion yechimlar kafolatlar hisobini avtomatlashtirish, ularning ishonchliligini oshirish va risklar monitoringini samarali tashkil etish imkonini beradi [6]. Blokcheyn texnologiyasi orqali kafolatlarning butun hayoti davomida ularning holatini kuzatish, uchinchi shaxslar tomonidan kafolatlarni tasdiqlovchi hujjatlarni tekshirish va kafolatlar bo'yicha to'lovlarni avtomatik amalga oshirish mumkin.

Shuningdek, bank kafolatlari hisobini takomillashtirishda sun'iy intellekt va big data texnologiyalaridan ham foydalanish mumkin. Sun'iy intellekt yordamida kafolatlar bo'yicha risklarni prognoz qilish, mijozlarning kreditga layoqatligini baholash va kafolatlar portfelini optimallashtirish imkoniyati paydo bo'ladi [7]. Big data texnologiyalari esa banklarga kafolatlar bo'yicha katta hajmdagi ma'lumotlarni qayta ishlash va tahlil qilish orqali qimmatli biznes qarorlarini qabul qilish imkonini beradi.

Bank kafolatlari hisobini takomillashtirishda kafolatlar bo'yicha komission daromadlarni ko'paytirish masalasiga ham alohida e'tibor qaratish lozim. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kafolatlar bo'yicha komission stavkalarni tabaqalashtirish orqali ularning daromadliligini oshirish mumkin [8]. Bunda har bir kafolat turi bo'yicha risklarni hisobga olgan holda komission stavkalar belgilanishi maqsadga muvofiq. Shuningdek, kafolatlarni taqdim etish jarayonida qo'shimcha xizmatlarni taklif qilish (masalan, kafolat shartlarini tuzish, mijozlarga maslahat berish va boshqalar) ham komission daromadlarni ko'paytirishga xizmat qiladi.

Bank kafolatlari hisobini takomillashtirish nafaqat banklarning moliyaviy ko'rsatkichlariga, balki ularning mijozlar bilan o'zaro munosabatlariga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Samarali va shaffof kafolatlar tizimi mijozlarning bankka bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi, yangi mijozlarni jalb qilishga yordam beradi [9]. Bu esa o'z navbatida banklarning raqobatbardoshligini oshiradi va ularning moliyaviy barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Biroq, bank kafolatlari hisobini takomillashtirish jarayonida banklarning o'z imkoniyatlarini hisobga olish muhim. Kafolatlar bilan bog'liq risklarni samarali boshqarish va ularning hisobini yuritish uchun banklarda yetarli resurslar, malakali mutaxassislar va texnologik imkoniyatlar bo'lishi talab etiladi. Shu sababli, kafolatlar tizimini isloh qilishda bosqichma-bosqich yondashuv maqsadga muvofiq bo'ladi.

Bank kafolatlari hisobini takomillashtirish banklar oldida turgan muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Bunda risklar samarali boshqaruvini yo'lga qo'yish, me'yoriy-huquqiy bazani yanada rivojlantirish, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish, daromad manbalarini diversifikatsiya qilish va xalqaro tajribani o'zlashtirish kabi yo'nalishlar ustuvor ahamiyat kasb etadi. Bank kafolatlari hisobining takomillashuvi esa nafaqat banklarning moliyaviy ko'rsatkichlariga, balki mijozlar va hamkor tashkilotlar bilan ularning o'zaro manfaatli hamkorligini rivojlantirishga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

XULOSALAR

Tijorat banklari faoliyatida kafolatlar muhim o'rin tutadi va ularni takomillashtirish banklarning moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Bank kafolatlari hisobini yuritishda risklar monitoringiga yetarli e'tibor qaratilmayapti, risklar to'g'ri baholanmayapti. Xorijiy mamlakatlar tajribasi bank kafolatlari hisobini yanada rivojlantirish va takomillashtirish uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Bank kafolatlari hisobini takomillashtirish uchun risk-menejment tizimini kuchaytirish, me'yoriy-huquqiy bazani yanada rivojlantirish va kafolatlar portfelini diversifikatsiya qilish maqsadga muvofiq. Bank kafolatlari hisobining takomillashuvi iqtisodiyotni kreditlash hajmining ortishiga va banklarning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Umumiy xulosada shuni ta'kidlash joizki, bank kafolatlari hisobini takomillashtirish nafaqat tijorat banklari, balki butun iqtisodiyot uchun muhim

ahamiyatga ega. Chunki samarali kafolatlar tizimi orqali iqtisodiyot tarmoqlarini moliyaviy qo‘llab-quvvatlash, tadbirkorlikni rivojlantirish va aholining turmush farovonligini oshirish mumkin. Shu sababli, bank kafolatlari hisobini yanada takomillashtirish va rivojlantirish davr talabi bo‘lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Abdullayev, Y. (2020). Bank kafolatlarining iqtisodiyotdagi o‘rni. "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali, 6, 24-31.
2. Saidov, D. (2021). Tijorat banklarida kafolatlar bo‘yicha risklarni baholash. "Iqtisod va moliya" jurnali, 4, 36-42.
3. Alimov, A. (2019). Bank kafolatlarining buxgalteriya hisobi. Toshkent: Moliya.
4. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki rasmiy sayti, <https://cbu.uz>.
5. Petrov, S. (2018). Improving the system of bank guarantees. "Finance and Credit" journal, 12, 67-75.
6. Abduazizov, A., & Islomov, I. (2022). Blokcheyn texnologiyalarining bank kafolatlari hisobidagi ahamiyati. "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali, 3, 51-58.
7. Khamidov, O. (2021). Sun‘iy intellekt va big data texnologiyalarining bank kafolatlari hisobidagi o‘rni. "Xalqaro moliya va hisob" jurnali, 5, 14-21.
8. Sattarov, S. (2020). Tijorat banklarida kafolatlar bo‘yicha komission daromadlar hisobi va tahlili. "Biznes-ekspert" jurnali, 11, 92-98.
9. Mamatov, B., & Ergashev, E. (2019). Bank kafolatlari tizimini takomillashtirish va mijozlar bilan hamkorlikni rivojlantirish masalalari. "Xizmat ko‘rsatish sohasida innovatsiyalar" jurnali, 2, 45-54.

Research Science and
Innovation House

